

A globális környezet gazdaságon kívüli tényezőinek középtávú előrejelzése

*A globális gazdaság új intézményi struktúrája felé?
A multilaterális együttműködés a XXI században*

Vitaanyag

2007. január

Ez a rövid tanulmány nem fogja át azokat a multilaterális egyezményeket és szervezeteket, amelyek a globális biztonság területén jöttek létre. Közismert pl, hogy az ENSZ lényegét tekintve elsősorban kollektív politikai biztonsági szervezet, Nem foglalkozik olyan szervezetekkel sem, mint pl. a NATO. Alapvetően a világgazdaság területén kialakított és működő szervezetekkel, együttműködési rendszerekkel kapcsolatos kérdéseket érinti.

A világgazdasági kapcsolatok hálózata a XXI. századra bonyolult sokcsatornás rendszerré fejlődött. A külkereskedelem, a pénz és tőkeáramlások különböző formái, a nemzetközi szállítás, a tudományos és technikai kapcsolatok, az információs, szolgáltatások, a turizmus különösen jelentős mértékben kapcsolják össze az államok életének szinte minden területét. A kapcsolatrendszer „szereplői” között továbbra is meghatározó fontosságúak a növekvő mértékben differenciálódó, eltérő lehetőségű és érdekű államok. Ők alkotják az államközi szervezeteket, amelyek szerepe az érdekek harmonizálásában, az együttműködés szabályainak kialakításában és a végrehajtás ellenőrzésében, valamint a nemzetközi rendszer intézményei működőképességének fenntartásában lényeges és sokoldalú. Különlegesen fontos tényezői a rendszernek a transznacionális társaságok, amelyek a „mezoszférát” alkotják. A kapcsolati hálózat sokoldalúan befolyásolja az államok gazdasági fejlődését és a föld lakosságának életviszonyait. Közel egymilliárd ember munkahelye, jövedelme, szinte valamennyi kormány adóbevételeinek nagysága, a profitok alakulása, az értékpapírpiacon aktivitása és a valutaárfolyamok függnék közvetlenül vagy közvetve a nemzetközi gazdasági kapcsolatok rendszerétől. A hálózat kiterjed az államok és államközi szervezetek, a nemzetközi társaságok és a nemzetközi együttműködés szabályait formáló intézmények egymás közötti kapcsolataira is. E szervezeti és vállalati hálózat a globalizációs folyamat alapvető tényezője. A világkereskedelem a tőkeáramlások vagy a nemzetközi migráció ugyanakkor továbbra is államhatárokon keresztül bonyolódnak. Az államok közötti együttműködés hagyományosan bilaterális alapon fejlődött. A bilaterális együttműködés technikája az évszázadok során sokat változott

ugyan, de a mai nemzetközi kapcsolatrendszerben az államok közötti bilaterális szerződések sajátos “kereskelemtörténeti példatárak” és, az egyszerű árucserétől, a barter ügyletektől a bonyolult termelési-kereskedelmi kapcsolatokig számos formát foglalnak magukban.

A bilateralizmusnak különböző változatai alakultak ki a történelem során. Ezek között voltak olyan végletek, mint a gyarmattartók és a gyarmatosított országok között létrejött ún. kényszer-bilateralizmus (láncra vert piacok) és a KGST keretei között létezett ál-multilateralizmus, amelyik a valóságban bilaterális kapcsolatrendszerként működött, hiszen a formailag multilaterális intézmények a gazdasági kapcsolatokban csak a bilaterális megegyezések alapján működtek (pl. a transzferábilis rubelelszámolásból származó többlet felhasználhatósága). A bilaterális kapcsolatok ereje a világ gazdaságban még ma is igen nagy. Az ENSZ-ben letétbe helyezett és érvényben lévő mintegy 30 000 államközi megállapodásnak csak kb. 5%a multilaterális, a többi bilaterális jellegű

A nemzetközi együttműködést menedzselő tevékenységeknek a problémák összetettsége, sokrétűsége és a szereplők és érdekviszonyok “tarkasága” miatt korunkban multilaterálisnak kell lennie. Ilyen rendszer nemcsak olcsóbb, hanem jobb lehetőséget is ajánl az államok számára közös gondjaik kezelésére és a hatalmi viszonyok egyenlőtlenségeinek ellensúlyozására. A multilateralizmust igénylik mindenekelőtt az alábbi összefüggések:

(a) A világ gazdasági és különösen a pénzügyi és ipari fejlődés eredményeként az egyes országok cselekedeteinek hatása más országokra jelentős mértékben megnövekedett, élesebbé vált a verseny, s ezért szükség van olyan szabályokra, amelyek a nemzetközi gazdasági viszonyok alakulását s az egyes államok magatartását kiszámíthatóbbá teszik. Ily módon csökkenhet az államok szembenállása, elkerülhetőbbé válnak a gazdasági háborúk. Ugyanakkor lehetővé válik az érdekek összeütközéséből fakadó problémák kölcsönösen elfogadható békés rendezése.

(b) Miután valamennyi nemzetközi probléma rendszerint igen összetett, s nemcsak az államok, hanem a problémák is interdependensek, lehetetlen egy olyan rendszer hatékony és elfogadható működése a mai világban, amely csupán egy ország vagy ország csoport érdekeire épül. Ahhoz, hogy a súlyos globális feszültségeket el lehessen kerülni, szükség van az érdekek és cselekedetek olyan formájú és szintű koordinálására, amely a világgazdaság működését és az államok fejlődését lehetővé teszi.

(c) Növekvő mértékben válik elengedhetlenné bizonyos, mindenki számára elvileg hozzáférhető terület (pl. tengerek, világűr stb.) közös ellenőrzése és ott a cselekedetek közös szabályozása, annak érdekében, hogy egyes országok ne tudják a bolygó közös javait kisajátítani vagy hogy egyoldalú cselekedeteikkel ne okozzanak globális károkat.

(d) A globális problémák többsége, kezdve a járványügytől az éghajlati változásokig és a pénzügyi válságokig, túl jelentős eleve ahhoz, hogy egy ország meg tudjon velük birkózni. A növekvő számú és jelentőségű globális problémák minden állam jólétét és biztonságát befolyásolják, s a megoldásuk a világ államainak közös elkötelezettségét igényli. A multilaterális szervezetek és együttműködési rendszerek a XXI század világában igen széles együttműködési területet fognak át s normatív, fejlesztő és humanitárius, békefenntartó és építő szerepük pótolhatatlan. A rendszerek keretében a különböző nemzetközi szervezetek figyelemmel kísérik, elemzik és értékelik a világfejlődés és az államok működésének legtöbb területét..

.

.

A multilateralizmust tehát olyan szükségletnek kell tekinteni, amelyet a nemzetköziesedés folyamatai, a globális együttműködés és az emberiség globális problémái követelnek.

A multilateralizmus korunk feltételei között szűkebb és szélesebb értelemben határozható meg. A szűkebb meghatározásban és értelmezésben a multilateralizmus az a rendszer, amelyik a második világháború végén létrejött a nemzetközi kereskedelemben és pénzügyekben multilaterális egyezmények eredményeként, s a két világháború közötti dezintegrált, kaotikus világgazdasági rend helyébe lépett. Ez az új rendszer váltotta fel a korábbira jellemző bilateralizmust. Igaz, hogy - az ENSZ-ben letétbe helyezett megállapodásoknak csak kb. 5% a multilaterális egyezmény, ezek fontossága azonban korunkban lényegesen nagyobb, mint bármikor az emberiség eddigi történelmében. A multilaterális megállapodások olyan kötelezettségeket róttak a tagállamokra, mint a gazdasági korlátozások csökkentése és lebontása, a szabadabb áru- és tőkeforgalom előmozdítása, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok feltételeinek javítása. Az egyezmények betartásának ellenőrzésére, a rendszer működésének elősegítésére és bizonyos biztosítékok megteremtésére a kölcsönös kötelezettségek teljesítéséhez nemzetközi szervezeteket hoztak létre. (Nemzetközi Valutaalap, Általános Kereskedelmi és Vámegegyezmény.Világkereskedelmi Szervezet) Az UNCTAD első főtitkára, az ismert latin-amerikai közgazdász Prebisch szerint az államok számára a nemzetközi együttműködésben biztosítani kell az egyenlő feltételeket azoknak az elveknek alapján, amelyeket az ENSZ alapokmányában vállaltak. Ilyen együttműködésre szerinte leginkább az ENSZ és a rendszerében működő szervezetek bizonyultak alkalmasnak. Politikai és gazdasági szempontból egyaránt képesnek kell lennie ugyanis a rendszernek az államok rendkívül diverzifikált érték- és érdekviszonyainak olyan mértékű összehangolására, amelyik lehetővé teszi vitáik, érdekkülönbségeik és konfliktusaik békés rendezését.

A multilateralizmus szélesebb-és újabb-értelmezése szerint közös, intézményesített eszközrendszer a különböző együttműködési (globális vagy regionális) rezsimek, rendszerek irányítására és az együttműködés szervezésére. Ilyen rezsimek pl. a világkereskedelem, a nemzetközi tőkeforgalom és pénzügyek, a telekommunikáció, a

tengerek és óceánok közös menedzsmentje, a föld atmoszférájának védelme, a világelelmezés és az élelmezési biztonság, stb. Ezeknek a rezsimeknek a közös kezelésében nemcsak az IMF- a Világbank vagy a Világkereskedelmi Szervezet vesz részt, hanem pl. az ENSZ szakosított szervei is a mezőgazdasági és élelmiszer-termeléstől a nemzetközi munkaügyi problémákig, a tengerek és óceánok közös hasznosításától a világűr békés célokat szolgáló kutatásáig, a postaügytől a szellemi tulajdon védelméig.

A nemzetközi együttműködési rendszerek lényegében elvek, normák, szabályok és döntési mechanizmusok hálózatai, amelyek alapján a rendszer szereplőinek elvárásai konvergálnak a nemzetközi kapcsolatok valamely területén, illetve normák, szabályok alapján működő, kormányok által kialakított intézmény és egyezményhálózatok a nemzetközi kapcsolatok meghatározott területén. A nemzetközi együttműködési rendszerek és szervezetek nem azonos kategóriák, annak ellenére, hogy sok együttműködési rendszerben tevékenykednek szervezetek. Az együttműködési rendszernek nincs cselekvőképessége. Szerepük a világgazdaság integrálásában és az államok életében mégis jelentős. Együttműködési rendszerek a -a világpolitikában: főként a kollektív biztonság, leszerelés, emberi jogok, békefenntartás területén jöttek létre. Kiterjedtségük a világgazdaságban jóval nagyobb. A legfontosabb rendszerek: globális gazdaságpolitikai koordináció, ipari termelés, szabványosítás, mezőgazdasági termelés, közlekedés, szállítás, közúti, vasúti, tengeri, légi, távközlés, műholdak, pénzügyek, segélyezés, valuta, pénzügyek biztonsága, elszámolási mechanizmusok, nemzetközi kereskedelempolitika, vámügy, nyersanyagforgalom, turizmus, fenntartható fejlődés, ökológiai együttműködés, a közös tulajdonú globális erőforrások? levegő, óceánok, világűr

A nemzetközi globális és regionális szervezetek, amelyekkel a hagyományos multilaterális diplomácia foglalkozik, centrális fontosságúak az együttműködési rendszerekben. Egy szervezet keretében több együttműködési rendszer működhet. /Ilyen pl. a WTO/,... S adott rendszerben több szervezet is tevékenykedhet /pl. a nemzetközi pénzügyi együttműködési rendszer/

Az együttműködési rezsim vagy rendszer fogalom egyébként az 1970-es években született az Egyesült Államokban. Első érdemi definícióját Krasner amerikai politológus fogalmazta meg. Eszerint valamely együttműködési rendszer azoknak a formális és informális normáknak, szabályoknak és döntési mechanizmusoknak összessége, amelyek körül a nemzetközi élet szereplőinek várakozásai konvergálnak a nemzetközi kapcsolatok valamely adott területén.¹ A rezsimok szerinte speciális elrendeződések, amelyek jól körülhatárolt tevékenységi területekre, erőforrásokra vagy térségekre vonatkoznak, s a résztvevő államok kapcsolati hálózatában valamilyen alrendszerként alkotnak. Egyesek szerződéseket körül alakultak ki, mások valamilyen szervezetre épülnek, s olyanok is vannak, amelyek semmilyen szervezett apparátussal nem rendelkeznek. Az egyes funkcionális területeken kialakult együttműködési rendszerek jelentősen különböznek egymástól a résztvevők tekintetében is. A rezsimok jelentősége egyrészt az, hogy befolyásolja az együttműködés következményeit, előnyeinek és hátrányainak megoszlását az államok között, másrészt racionalizálja, átláthatóvá teszi az együttműködést adott területen.

A nemzetközi kapcsolatok elméletének valamennyi lényeges irányzata megfogalmazta elméletét az együttműködési rendszerekről. Az együttműködési rendszerek elemzése szorosan kapcsolódik a nemzetközi szervezetek témaköréhez. A nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó tudományterületek arra is igyekeztek magyarázatot adni, hogy az államok miért alakítottak ki együttműködési rendszereket, rezsimokat. Az érdekekre és elvárásokra építő elméletek szerint az együttműködési rendszerek sokoldalú és viszonylag rugalmas keretei alkalmasabbak az érdekkülönbségek figyelembevételére és az érdekharmonizációra, mint a nemzetköz szervezetek, s a rendszerek különböző dimenziói révén az államok könnyebben tudják elvárásaikat realizálni. Hatalmi viszonyokra építő elméletek szerint a hegemonista hatalom a stabilitás érdekében kikényszeríti vagy rábeszéli partnereit

¹ Krasner, Stephen D. 1983c. Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables. In *International Regimes*, edited by S. D. Krasner. Ithaca, NY: Cornell University Press.

rezsimek létrehozására. Azok az elméletek, amelyek az államok racionális cselekedeteivel magyarázzák a rezsimek létrehozását, a felsimert előnyöket tekintik a legfontosabbnak. Igen lényeges kérdése a nemzetközi rendszerekkel foglalkozó kutatómunkának a hatékonyság meghatározása. Ennek tényezői között kiemelik azt, hogy a rezsimek egyrészt akkor hatékonyak, ha a résztvevő államokat együtt tudják tartani annak alapján, hogy a kereteik közötti együttműködés megfelel érdekeiknek és szükségleteiknek. Ehhez természetesen szükséges az is, hogy a rendszerek keretében működjenek érdek érvényesítő és harmonizációs mechanizmusok.

Együttműködési rendszerek létrehozására különböző nemzetközi feltételrendszerekben és helyzetekben kerülhet sor. Általában igen ritkán olyan cselekedetek eredményei, amelyet az államok előre terveztek. Igen sok spontán, nemegyszer ellentmondásos kereteket képviselnek. A hajlandóság együttműködési rendszerek létrehozására feltételez azonban bizonyos politikai és érdekeazonosulást a célokkal és az eszközökkel. Nyilvánvaló az is, hogy a kölcsönhatások és kapcsolatok gyakorisága és intenzitása jobban kedvez a rendszerek létrehozásának és hatékony működésének, mint a konfliktusos viszonyok. A rezsimek tartósságának és fenntarthatóságának van néhány alapvető feltétele. A konvergáló érdekek és politikák, az alku lehetőségei, az érdekeket harmonizálni képes mechanizmusok valamint az erőforrások olyan transzferálhatósága, amelyik képes a mindenkor szükséges szerkezeti alkalmazkodás költség különbségeinek kiegyenlítésére, a legfontosabbak ezek közül. A nemzetközi együttműködési rendszereknek képesnek kell lenniük arra, hogy ne csak az államok közötti érdekeazonosság hanem az érdekelletétek feltételrendszerében is működőképesek legyenek. Az önzetlenség, az idealizmus és olyan erkölcsi normák, mint pl. a szolidaritás nem szükségszerű követelményei a rezsimek működőképességének.

.Valamely nemzetközi együttműködési rendszer hatékonyságát több szinten és számos összefüggésben szokás vizsgálni. Alapjában véve azonban két nézőpont vált általánosabbá. Az egyik a globális viszonyok jellegéből, a másik az államok szemszögéből indul ki.

A rendszer hatékonyságának gazdasági követelményei között a hagyományos közgazdasági megközelítés szerint első helyen áll az, hogy mennyire képes a rendszer az erőforrások leghatékonyabb allokációját biztosítani az ún. jóléti effektus maximalizálása szemszögéből, amit a javak és szolgáltatások fogyasztása fejez ki. Ez a megközelítés azonban eleve figyelmen kívül hagyja a nagy világgazdasági egyenlőtlenségek problémáit az államok között és az allokáció hosszabb távú, pl. környezeti hatásait. Ugyanakkor az is világos, hogy a hatékonyság követelménye rendkívül fontos a pazarlásnak és az erőforrások elfecsérlésének széles mértékben jellemző világgazdasági gyakorlatával szemben.

A képesség a gazdasági növekedés előmozdítására az államok minél szélesebb köre számára - mint követelmény - túlmegy a hagyományos hatékonysági effektuson, de nem tagadja azt. Ez az ismerv különösen lényeges a század utolsó évtizedében uralkodó viszonyok között. A nemzetközi rendszernek ezt a javak és szolgáltatások, valamint a mobil termelési tényezők (tőke, technika, munkaerő) áramlása előmozdításával kell biztosítania. A gazdasági növekedés segítése magában foglalja a képességet a foglalkoztatottság növelésére és minél teljesebbé tételére, a jövedelmek megfelelő elosztására és az árak stabilitásának biztosítására a nemzetközi rendszerben. Igen fontos követelmény korunkban az is, hogy a nemzetközi gazdasági együttműködési rendszer képes legyen az államok gazdasági biztonságának erősítését segíteni.

A nemzetközi gazdasági rendszer működésével kapcsolatban nemcsak az a probléma azonban, hogy az államok között jelentős különbségek vannak az egyes követelmények fontossági sorrendjét illetően belső viszonyaik és érdekeik, vagy a külső hatások következményei miatt. Mint az előzőekben említettük, hatalmi pozícióik és képességeik a nemzetközi viszonyok befolyásolására ugyancsak eltérőek. Mindezekon túl az egyes kritériumok sem konzisztensek és egymással is konfliktusba kerülhetnek. Ezért sem lehetséges korunkban és a belátható jövőben olyan rendszer

kiépítése, amelyik globális méretekben képes egyidejűleg kielégíteni minden kritériumot vagy akárcsak azok többségét.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a nemzeti (állami) politikák mögötti érdekek és értékek sem állandók. Jelentős változások figyelhetők meg annak nyomán, hogy az államok szükségletei és hatalmi pozíciói is változnak. A XXI században pl. gyorsan nő az ázsiai országok és az EU szerepe és befolyása. A világgazdasági viszonyok változásai is hatnak természetesen az államok érdekeire, politikájára és állásfoglalására a nemzetközi együttműködési rendszerrel és szervezetekkel kapcsolatban adott időszakokban. A tapasztalatok alapján megállapíthatók bizonyos tendenciák és sajátosságok, amelyek alapján az egyes országok politikáját a nemzetközi rendszerrel és az együttműködés szervezett intézményeivel kapcsolatban csoportosítani lehet, mivel a nemzeti érdekekben és a külső környezettel kapcsolatos magatartásokban vannak konvergáló tendenciák is. Az uralkodó eszmék és értékek ugyancsak hasonló magatartásokat alakítanak ki a nemzetközi intézményrendszer jellegének meghatározásában. **Változik az egyes nemzetközi szervezetek és együttműködési rendszerek jelentősége is.** A XXI században a világgazdaság legfontosabb multilaterális gazdasági szervezete a WTO lett, amelynek hatása és döntéseinek szankcionálhatósága valamint átfogó jellege az egész rendszer működését befolyásolja. csökkent ugyanakkor, /lehet, hogy csak átmenetileg/ az IMF szerepe.

Magyarország az elmúlt évtizedekben méretein és szövetségi rendszerével összefüggő politikai korlátaival túlmenően is igen aktív szerepet játszott a multilaterális együttműködés formálásában. A magyar diplomácia hálózatában kialakult szakdiplomácia s a nemzetközi együttműködéssel foglalkozó szakértői gárda a nemzetközi szervezetekben működő magyar tisztviselők jelentős mértékben hozzájárultak az ország szerepének növeléséhez. A rendszerváltást követően s főleg az EU tagsággal összefüggésben egyes területeken sajátos „csőllátás” alakult ki a magyar multilaterális diplomáciában. Nem vette a külügyi munka megfelelően figyelembe egyrészt azt, hogy maga az EU is egy nemzetközi rendszerben működik, s a globális problémák és folyamatok megoldásában is jelentős szerepet kell vállalnia.

Az ország érdekei az EU tagsággal összefüggésben természetesen változtak. Ez azonban nem jelenthette volna azt, hogy különösen az ENSZ szakosított szervezeteiben és a Világszervezet fontos fórumain csökkentse aktivitását. Pozitív változásként jelent meg viszont az, hogy Magyarország nagyobb szerepet vállalt a béketeremtő és fenntartó műveletekben.

Néhány következtetés

A nemzetközi együttműködési rendszerekben a jelenlegi szabályok döntő többsége a második világháború után lassan alakult ki s lényegében átfogja a nemzetközi politikai, a világgazdasági és az ökológiai viszonyok valamennyi lényeges területét. Ez összességében több mint 400 együttműködési rendszert jelent.

A multilateralizmus intézményrendszerének a XXI. században a nemzetközi viszonyok közös menedzsmentje olyan eszközévé kellene fejlődnie, amelyik képes eleget tenni annak a törekvésnek, hogy a különböző államokból álló világ feszültségeit, gazdasági és társadalmi problémáit kezelni tudja. Erre a folyamatra használja az angol nyelv a magyarra pontosan le nem fordítható global governance fogalmat, ami több mint diplomáciai tárgyalási fórum, de kevesebb annál, mint ami kormányzásnak lenne tekinthető. Az érdemi kormányzáshoz ugyanis nehéz feladatokat kellene megoldani: a civilizációk, kultúrák és ideológiák különbözősége, a tényleges és reális érdekellentétek, a politikai, társadalmi és gazdasági problémák a világ különböző térségeiben, az különböző hatékonysággal működő intézmények világában. Miután a nemzetközi szervezetek száma sokkal nagyobb lett, mint korábban és szerepük is növekedett, továbbá a világgazdasági fejlődés erősítheti a regionalizmust és a regionális szervezetek szerepének fokozódását, azért szükségessé vált a szervezeti rendszer jobb összehangolása, globális koordinálása. Harlan Cleveland a XX. század egyik kiváló amerikai közgazdásza a global governance fogalmát úgy határozta meg, mint „annak a világnak a menedzsmentje, amelyért senki sem felelős”²

² Mihály Simai: The Future of Global Governance. USIP Washington DC, 1994. pp. XII-XIII

Igen lényeges a jövő szempontjából néhány alapvető feltétel megértése. Az első ezek között az, hogy a nemzetközi multilaterális rendszer általában és a jövőben is az adott kor hatalmi viszonyait, érdekviszonyait, az államok közösségének képességeit, készségét tükrözi a közös fellépésre és a világ problémáinak kezelésére, némi torzulással. A torzulást elsősorban az okozza, hogy a kisebb államok pozíciói ezekben a rendszerekben valamivel erősebbek érdekeik érvényesítésére, mint a világpolitikában vagy a nemzetközi gazdaságban általában, s hogy a rendszeren belüli nemzetközi koalíciók sajátos erővonalakat rajzolhatnak ki. Emellett tény az is, hogy a multilaterális rendszerben érvényesülő bürokratikus és hatalmi tehetetlenségi nyomatók elkerülhetetlenül késleltetik a változásokat.

A multilaterális rendszer a XXI század elejére sajátos útelágazáshoz érkezett. Azok a hatalmi koalíciók, politikai konfrontációk és tényezők, amelyek formálásában és működésében a hidegháború időszakát jellemezték, a XX század végére megszűntek. Véget ért a hidegháború időszakát követő globális optimizmus is, amelyik arra számított, hogy a kialakuló új világrend a jog, a béke és a globális jólét időszakának kezdete lesz. Többé kevésbé egyértelmű, hogy a világfejlődés eddigi útjának folytatása globális politikai, szociális és környezeti tragédiák egész sorát eredményezheti. A 2000 szeptemberi globális ENSZ csúcs, ennek „follow up” jellegű tanácskozásai az ENSZ, a Világbank, a Nemzetközi Valutalap hatvanadik évfordulója ajánlásainak meglehetősen vérszegény jellege, a WTO dohai fordulójának problémái és kudarcai azt tükrözték, hogy az érdekek különbözősége és esetenkénti növekvő eltérései miatt, csak igen lassan lesz képes a multilaterális rendszer a globális változásokhoz igazodni. Ezeket a problémákat egyes szakemberek, politikusok de főleg a világ vezető közvéleményformáló propagandistái azt a következtetést vonták le, hogy a multilateralizmus általában válságba jutott s a világ a kaotikus viszonyok új állapotába jutott, amelyre egyre inkább az unilateralizmus lesz jellemző. Az államok hivatalos megnyilatkozásai nem voltak ennyire pesszimisták. Sajátos egyetértés alakult ki abban, hogy szükségessé vált az egész nemzetközi együttműködési rendszer felülvizsgálata és reformja. Megértették, hogy a XXI század elejére jellemző feltételek között aligha lenne képes a világ minőségileg új multilaterális szervezetek létrehozására. 2007-re nyilvánvalóvá vált,

hogy a multilaterális rendszer reformja nem képzelhető el gyors és radikális intézkedési csomagként. A világ hosszú távú ,a szükségleteket, a lehetőségeket s a feladatokat és az operatív intézkedések sorozatát összehangoló átfogó program megvalósítása nem lehetséges a jelenlegi globális hatalmi és érdekviszonyok mellett. Valószínűleg általában a kis lépések és az egyes területek közötti jelentős különbségek jellemzik majd a reformokat. A jövő szempontjából különösen jelentős lehet az EU, s néhány fontos fejlődő ország pozitív szerepe a multilaterális rendszer globális szerepén erősítésében és a komplex módon értelmezett globális biztonság erősítését jobban szolgáló jövőjének formálásában. Azt sem tartom kizártnak, hogy mindez befolyásolja majd az Egyesült Államok magatartását is, amelynek szerepe a multilaterális rendszer alakításában továbbra is döntő fontosságú.

Magyarországnak, mint viszonylag kis országnak a jelenleginél sokkal aktívabb szerepet kellene vállalnia a nemzetközi együttműködés globális multilaterális rendszerében, különösen azokon a területeken, amelyek legközvetlenebbül kapcsolódnak hazánk jövőjének formálódásához.